

монтаж в побудові стихотворення; наявність лексем і аллюзій, що належать до кінематографу. Крім того, підсумовуються способи проявлення авторської модальності в текстах і внутрішніх діалогів персонажів, представлених неособово-авторською або неособово-персональною мовою.

Ключові слова: кінематографічність, прийом, А. Н. Вертинський, авторська модальність, присвячення, кіно.

Plotnikova A. A. Cinematic Technique as a Method in the Works of A. N. Vertinsky

In this article the author examines the problem of the cinematic technique in the works of A. N. Vertinsky. The author examines the main features of the manifestation of this technique in a literary text. He also analyzes the main stages of the poet's works. During the analysis deep and cinematic vocabulary levels characteristic of his idiosyncrasy were identified. The author analyzes the poems and highlights the main features of the movies that are typical for poet's idiosyncrasy. It is concluded that creativity of A. N. Vertinsky is characterized with the following features of the movies such as installation in the construction of the poem at a deep level, the presence of tokens and allusions relating to the cinema. Cinematic techniques in the poet's works due to both extra linguistic and linguistic factors.

Key words: cinematic, reception, A. N. Vertinsky, modality, dedication, cinema.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Бахмач В. І.

УДК 821.161.2 Андрухович 3.08

Я. І. Проніна

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА
ІДІОСТИЛЮ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА**

Сьогодні беззаперечною умовою розвитку теорії художнього перекладу є вплив новітніх літературознавчих теорій. Найактуальнішою серед літературознавчих проблем, якою все частіше займаються вітчизняні та зарубіжні літературознавці, є питання теорії інтертекстуальності, яка на перший погляд займається традиційною проблематикою, називаючи по-новому всім раніше відомі речі. Проте резонанс, який викликало в науковому світі дане поняття, свідчить про його актуальність і затребуваність.

Відтворення інтертекстуальності розглядається як найвиразніший засіб при віддзеркаленні мовно-стилістичних особливостей творів. Наукове сприйняття постмодерністського тексту, зумовило потребу у дослідженні цієї проблеми. Про це свідчить зростання кількості публікацій, пік яких припадає на останні двадцять років: від оглядово-аналітичних робіт (П. Тороп, Г. Денисова) до критичних висловлювань на адресу теорії тексту «без берегів» (І. Ключанов, М. Гаспаров, А. Попович, У. Еко, Л. Венуті та ін.). Ця теорія заявляє, що кордони такого тексту відносні, що будь-який текст і створюється, і сприймається як інтертекст, і з нею пов'язано твердження загальнотеоретичної постструктуральної парадигми в науках, включаючи лінгвістику 80-х років ХХ століття, а також широке поширення терміну «інтертекстуальність», який був введений в науковий обіг в 1967 році Ю. Кристевою [1, с. 429] та став потім одним з основних принципів постмодерністської літератури. «Можна подумати, що це суто сучасне поняття, однак насправді воно охоплює найдавніші найважливіші практиці листи: жоден текст не може бути написаний незалежно від того, що було написано до нього; будь-який текст несе в собі, в більш-менш зримій формі, сліди певної спадщини і пам'ять про традиції» [2, с. 48].

У центрі нашої дослідницької уваги – проблема інтертекста у творах Ю. Андруховича. Така тема обрана тому, що питання інтертекстуальності в українському постмодерністському тексті до поки не вивчалось. У перших критичних працях [3], що стосувались творчості цього письменника, досліджувався переважно ідейний рівень тексту, тому актуальним є висвітлення власне особливостей побудови твору.

Метою нашого дослідження є аналіз інтертекстуальних одиниць. Для досягнення мети ми поставили такі завдання:

1) проаналізувати прозові та віршовані твори українського автора-постмодерніста Ю. Андруховича на предмет виявлення так званого «текста в тексті»;

2) дослідити використання започичень з чужих текстів у вигляді цитат, алюзій, ремінісценцій та мотивних перегуків.

Ми розглянемо найбільш цікаві приклади, що дозволить окреслити перспективу майбутніх наукових пошуків.

«Інтертекстуальність (фр. *intertextualite* – міжтекстовість) – термін, що вживається для позначення спектру міжтекстових відношень і постулює, що будь-який текст завжди є складником широкого культурного тексту. Це полягає, по-перше, у відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та інше, по-друге, у явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків) – тут мають місце всі різновиди стилізації» [4].

Основоположна течія творчості Ю. Андруховича – постмодернізм, для якого властиве нищення ілюзій, еkleктика

(змішування світоглядних ідей, поглядів, стилів), підхід до архаїки, колективного підсвідомого, ігровий стиль, інтертекстуальність та інші. У сучасній українській постмодерністській літературі можна назвати кількох авторів, які не тільки пишуть для «присвячених», але і придбали прихильність значної читацької аудиторії як в Україні, так і за її кордонами. У цьому ряді буде і ім'я Юрія Андруховича, відомого поета, прозаїка, есеїста.

Творчість Юрія Андруховича – найяскравіший прояв постмодернізму в українській літературі. Як і західні автори-постмодерністи, у своїх романах він докладно вживає інтертекстуальність, так званий «текст у тексті». Автор «рецитує» сакраментальні обличчя та фабули, твори попередників; сміливо, нешаблонно, оригінально переосмислюючи їх. Герої його романів живуть у світі, пронизаному культурними реаліями. Так, персонажі «Рекреацій» (1997 р.) порівнюються з письменниками «розстріляного відродження», а сюжет роману «Перверзія» (2002 р.) з постійними блуканнями, головний герой навіяний епічними творами, в основі яких лежить мотив подорожі, – «Іліади» Гомера й «Енеїди» Вергілія. Характерне також і часте вживання біблійних мотивів і образів, які поєднуються з античними. Наприклад, герої «Перверзії» (2002 р.) співвідносяться або з міфологічними (Ада – німфа, дріада, Янус Марія Різенбокс – дволикий Янус, сатир), або з біблійними особами (Ада Саломея, Стах через образ риби асоціюється з Ісусом Христом) [5]. Відбувається характерне для постмодернізму змішування дійсності та фантастики, простір міфологізується, що підтверджує і наявна в «Перверзії» (2002 р.) фінальна сцена перетворення героїв на казкових істот. Зривання масок, що приховували справжню суть персонажів, нагадує подібний мотив у романі «Майстер і Маргарита» М. Булгакова.

У романі «Дванадцять обручів» (2003 р.), як одна з численних ознак постмодернізму, яскраво виражена інтертекстуальність, автор використовує традиційні образи та сюжети, переосмислює їх. У романі письменник розповідає про життя та творчість Богдана-Ігоря Антонича, постійно посилається на його вірші. По-друге, в романі «Дванадцять обручів» (2003 р.) автор використовує численні алюзії, прямі цитати, самоцитатії, завдяки чому досягається символізація тексту: «Якась непрохана авторка жіночих романів зміїно вигулькнула тут», «Перепрошую, це з мене раптом поперли «Рекреації» (1997 р.). По-третє, окремі частини тексту поєднуються у вигляді колажу, автор намагається «колажувати час, а з ним і простір, перевернути гори й безодні» (Артур Пепа), не існує єдності структури. За допомогою цієї техніки створюється відчуття абсурдності існування. Ю. Андрухович стирає грані між реальністю та ілюзією. Іншою характерною для постмодернізму рисою є пошук героями ідентичності, необхідної у сучасному світі. У романі Коломея Воронич (Коля) шукає свої 12 обручів.

Ім'я Юрка Немирича є наскрізним для творчості Ю. Андруховича і своїм корінням сягає двох його віршів й оповідання під назвою «Самійло Немирич, прекрасний розбишака». В «Самійлі з Немирова» (1997 р.) автор, описуючи родовід Самійла, зауважує, що він походить з тих самих Немиричів, з яких і майбутній полковник Війська Низового Немирич Юрко – безжальний герой кампанії 1648 – 1649 рр., поет, філософ, еретик [6, с. 190]. Інтертекстуальна гра цього імені в романі пов'язана також з подробицями сюжету про Самійла, що його можна описати так – львівський забіяка Самійло Немирич привселюдно гвалтує серед Ринкової площі продавщицю «пляцків», за що потрапляє до в'язничної вежі. У віршованій формі це описано автором так:

*вчора був ти герой одягався у плащ
їздив кіньми і саньми співав пияцьки
нині сівши у вежу ридай пропащ
згвалтувавши дівча що розносило плячки [7, с. 65].*

Відтак, стає зрозумілим, чому в «Рекреаціях» (1997 р.) саме Юрко Немирич так захоплено радіє, коли йому пропонують в ресторані плячки: «О, плячки – то божественне їдло!» [8, с. 60]. Інтертекстуальна гра реалізується лише за умови співвіднесення репліки поета з літературним вантажем, що накопичило ім'я Юрка Немирича в попередніх контекстах.

У «Рекреаціях» (1997 р.) читач знайомиться з талановитим поетом Мартопляком, чоловіком Марти. Завдяки фонетичній схожості це прізвище може відсилати до «Енеїди» Котляревського, де мартопляс – один із грішників у пеклі:

*А мартопляс кричав, сміявся,
Розказовав і дивовався,
Як добре знав жінок дурить [9, с. 69].*

Ця інформація, закладена в імені, вже на стадії знайомства з героєм, формує пресупозицію читача, є точкою для розгортання певної мікротеми, в фокусі якої – стосунки Мартопляка з жінками, що згодом, знову ж таки завдяки інтертекстуальній грі, надасть роману виразних ігрових відтінків.

Мартопляс виникає і як герой віршів «Романс Мартопляса» (1997 р.) та «Благання Мартопляса» (1997 р.) в поетичній збірці «Екзотичні птахи і рослини» (1997 р.), а тлумачний словник пояснює це слово так: мартопляс – «те саме, що вітрогін; жевжик» [10, с. 577].

Наступна постать, яку обіграє Андрухович, – Козак Ямайка [11]. В цьому імені поєднуються дві алюзії – відсилання на основі звукової асоціації до козака Мамає та для обізнаних з поетичною творчістю автора – відсилання до відомого вірша «Козак Ямайка» (1997 р.) з книги «Екзотичні птахи і рослини» (1997 р.) циклу «Ярмаркові патрети» (1997 р.), в якому герой картини козак Мамай, а також його атрибути (кінь, шаровари, сивуха), переносяться в карибський контекст.

Текстотвірна функція цього імені посилюється й через його зв'язок з іншим персонажем роману – Джоном Полом Ощирко, на що вказує сам автор: «Козак Ямайка – рідкісної проби шукач пригод, який, викравши на острові Хаос турецьку галеру, добився аж до Антильських берегів і започаткував там рід Ощирко» [5, с. 214]. Ця інформація є додатковим фоном для сприйняття названого героя, що формує інтертекстуальний зв'язок в самому тесті, оскільки вже вперше при згадуванні імені Джона Пола Ощирко в програмі семінару, повідомляється, що: «Джон Пол Ощирко, Ямайка, вчитель андеграунду, тричі просвітлений, вільний ботанік і музикоман» [5, с. 38]. Цікаво, що козак Ямайка згадується і в попередньому романі Ю. Андруховича «Московіада» (2000 р.) : «Знав одного чорношкірого українця родом з Ямайки, взагалі українців знав найбільше, проте інших націй так само» [12, с. 114].

Отже, як бачимо з розглянутих у статті творів, завдяки символізації тексту, використанню численних алюзій, ремінісценцій та інколи навіть прямих цитат, які є неодмінною рисою постмодерного твору, автором досягається символічна багатозначність тексту. На основі проведеного аналізу теорії і конкретних прикладів можна зробити висновок про значимість феномену інтертекстуальності для розкриття авторського задуму. Інтертекстуальність як літературний принцип значно розширює межі сприйняття прочитаного тексту, створює сприятливі умови для творчого осмислення й ірраціонального пізнання його метафізики. Проаналізувавши окремі художні твори видатного діяча сучасної української літератури, ми дійшли висновку, що автор-постмодерніст будує тексти своїх творів на цитуванні класики, обіграючи, пародіюючи її, використовує алюзії, зміщує мовні стилі.

Подальша перспектива дослідження інтертекстуальності можлива на базі робіт інших українських авторів-постмодерністів, простеживши динаміку включення інтертексту в приймаючий художній текст як авторського прийому і його функцій в літературному тексті. Аналіз трансформацій інтертекстуальних словосполучень можна використовувати як один із способів аналізу трансформацій усього тексту.

Список використаної літератури

- 1. Кристева Ю.** Бахтин, слово, диалог и роман // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму / Пер. с франц., сост., вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : ИГ Прогресс, 2000. – С. 427 – 457.
- 2. Пьеге-Гро Н.** Введение в теорию интертекстуальности / Н. Пьеге-Гро. – М. : ЛКИ, 2008. – 300 с.
- 3. Гнатюк Ю.** Авантюрный роман і повалення ідолів / Ю. Гнатюк // Андрухович Ю. Рекреації: роман. – К. : Час, 1997. – С. 5 – 26.
- 4. Словник** літературознавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict>.
- 5. Андрухович Ю.** Перверзія / Ю. Андрухович. – Львів : ВНТЛ-Класика,

2002. – 288 с. **6. Андрухович Ю.** Самійло з Немирова, прекрасний розбишака / Ю. Андрухович // Повернення деміургів / Плерома 3'98: Мала українська енциклопедія актуальної літератури. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. – 800 с. **7. Андрухович Ю.** Екзотичні птахи і рослини з додатком «Індія»: Колекція віршів / Ю. Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 112 с. **8. Андрухович Ю.** Рекреації / Ю. Андрухович. – Львів : ЛА «Піраміда», 2005. – 144 с. **9. Котляревський І. П.** Енеїда: Поема / І. П. Котляревський. – К. : Рад. шк, 1989. – 286 с. **10. Новий** тлумачний словник української мови. У 4-х томах / Укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Т. 2. – К. : Аконті, 2001. – 912 с. **11. Andrukhovych Yu.** PerVersion (translated by M. Naydan) / Yu. Andrukhovich. – manuscript. **12. Андрухович Ю.** Московіада. Роман жахів / Ю. Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 140 с.

Проніна Я. І. Інтертекстуальність як характерна риса ідіостилю Юрія Андруховича

Стаття аналізує український постмодерний художній дискурс, розглядає мовні вияви в текстах української літератури структурних ознак інтертекстуальності та її різновиди на прикладах творів Ю. Андруховича. Особлива увага, при цьому, надана виявленню ссилек на біблійні та античні джерела, класичні твори видатних письменників, та навіть реальних людей. Простежується динаміка включення інтертексту в приймаючий художній текст як авторського прийому і його функцій в літературному тексті.

Ключові слова: інтертекстуальність, постмодернізм, алюзія, змішування стилів.

Пронина Я. И. Интертекстуальность как характерная черта идиостиля Юрия Андруховича

Статья анализирует украинский постмодерный художественный дискурс, рассматривает речевые проявления в текстах украинской литературы структурных признаков интертекстуальности и её разновидностей на примерах произведений Ю. Андруховича. Особое внимание, при этом, уделено выявлению ссылок на библейские и античные источники, классические произведения выдающихся писателей, и даже реальных людей. Прослеживается динамика включения интертекста в принимающий художественный текст как авторского приема и его функций в литературном тексте.

Ключевые слова: интертекстуальность, постмодернизм, аллюзия, смешивание стилей.

Pronina Ya. I. Intertextuality as a Specific Feature of Yuri Andrukhovych's Idiostyle

The article analyzes Ukrainian postmodern art discourse and consider in the texts of Ukrainian literature the manifestation of features of

intertextuality and its varieties on the examples from the works of Yuri Andrukhovych. Moreover, the particular attention is paid to the identification of the references from the bible and ancient sources, classical works of the prominent writers, and even real people. There is an investigation which observes the dynamics of the inclusion of intertext in the receiving work of art, as the author's technique, and its function in the literary text.

Key words: intertextuality, postmodernism, allusion, mixing of the styles.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Недайнова І. В.

УДК 821.133.1 – 3 Юрсенар. 09

Г. С. Сатановська

**ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИНОМІЇ «РИМ» –
«ПРОВІНЦІЯ» В ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІЙ СТРУКТУРІ
РОМАНУ М. ЮРСЕНАР «СПОГАДИ АДРІАНА»**

Маргеріт Юрсенар (1903 – 1987 рр.) – одна з ключових фігур французької інтелектуально-філософської прози ХХ століття. Багатий творчий доробок письменниці налічує понад тридцять творів різних жанрів (романи, оповідання, поеми, есе, казки), серед яких роман «Спогади Адріана» (1951 р.) займає особливе місце.

У зарубіжному літературознавстві роман «Спогади Адріана» прийнято вважати філософсько-історичним [1]. Дослідники Ж. Бло [2], К. Годен [3], Дж. Е. Говард [4] та Дж. Г. Сарнекі [5] вивчають питання психоаналізу та автофікціональності у творі. М. Госляр [6] та М. Галі [7] акцентують увагу на філософській і гуманістичній проблематиці роману. Російське юрсенарознавство представлене роботами Ю. Давидова [8] С. Завадовської [9] та С. Жиронкіної [10], які звертаються до питань самопізнання та відповідальності особистості у творах письменниці, а також Н. Соболевої [11], у дослідженні якої вивчаються жанрові особливості романів М. Юрсенар, а також деякі темпоральні характеристики. В українському літературознавстві до тепер не існувало наукових розвідок присвячених творчості письменниці, зокрема хронотопному аспектові її романів.

Метою представленої статті є аналіз просторово-часової структури роману «Спогади Адріана» та виявлення художніх засобів реалізації смислової опозиції «Рим – провінція», що є актуальним для подальшого вивчення поетики романної творчості письменниці.